

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ "ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ"

У статті розглянуто особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Цивільний захист» у вищих педагогічних навчальних закладах за умов кредитно-модульної системи з використанням спеціалізованих ресурсів всесвітньої електронної мережі. Розроблено систему навчально-методичних засобів, одним з основних складових якої є навчально-методичний інформаційний пакет для самостійного вивчення дисципліни у вигляді бази даних на основі електронних методичних матеріалів.

In the article discusses the features of the organization of students individual work in the study discipline "Civil Protection" in higher pedagogical educational institutions under credit-module system with specialized resources worldwide electronic network. The system of training-methodical means is work out, a major component of which is training-methodical information package for self-study courses in a database based on electronic learning materials.

Підготовка висококваліфікованих фахівців в умовах Болонської системи, конкурентоспроможних на ринку праці, а також здатних до компетентної, відповідальної й ефективної діяльності за своєю спеціальністю неможливе без підвищення ролі самостійної роботи студентів, спрямованої на стимулювання їх професійного зростання та виховання їхньої творчої активності [1, 2].

Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської та світової потребує нових підходів у підготовці кваліфікованих фахівців, що базуватиметься на збільшенні організаційного, дидактичного та методичного ресурсу самостійної роботи. Процес реформування та розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі характеризується посиленням акцентів на підвищенні ролі самостійної роботи суб'єктів навчального процесу, що підтверджується основоположними засадами та вимогами Болонського процесу [1, 2].

Самостійна робота – один із обов'язкових видів навчально-пізнавальної

діяльності студента, що виконує різні функції, серед яких важливе значення мають [3, 4]:

- **навчальна**, яка полягає в опрацюванні першоджерел, що сприяє більш глибокому осмисленню вже засвоєної суми знань;
- **пізнавальна**, призначення якої полягає в опануванні новою сумою знань, розширенні меж світогляду;
- **коригуюча**, що передбачає осмислення новітніх теорій, концепцій, категорій, підходів до визначення сутності відомих понять, напрямків розвитку науки і т.п.;
- **стимулююча**, сутність якої полягає у такій організації самостійної роботи, коли студент отримує задоволення від результатів пізнавальної діяльності;
- **виховна**, що спрямована на формування таких якостей, як воля, цілеспрямованість, відповідальність, дисциплінованість;
- **розвиваюча**, що спрямована на розвиток самостійності, творчості, дослідницьких умінь особистості.

Позааудиторна самостійна робота студентів відноситься до інформаційно-розвиваючих методів навчання, спрямованих на первинне оволодіння знаннями.

Організація самостійної роботи повинна активно впливати на характер навчального процесу, систематизувати роботу студента протягом всього семестру. Вона має охоплювати матеріали лекцій і семінарів, навчання навичкам конспектування, професійний та термінологічний практикум, складання опорних конспектів, письмовий контроль за проблемою, огляд літератури, виконання самостійних різнорівневих проблемних та практичних завдань.

Ефективне формування досвіду самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів можливе лише за умов [1-7]:

- 1) забезпечення оптимального поєднання аудиторної та позааудиторної роботи;
- 2) застосування новітніх технологій організації самостійної пізнавальної, наукової та виробничої діяльності студентів;
- 3) врахування специфіки вивчення навчальних дисциплін;
- 4) стимулювання самостійної роботи.

Практичний досвід і вивчення психолого-педагогічної літератури дозволяє виділити такі шляхи вдосконалення самостійної роботи студентів [1-7]:

- забезпечення єдності освітньої, виховної і розвивальної функцій навчання;
- реалізація комплексу принципів навчання і принципів розвитку самостійної пізнавальної діяльності;
- забезпечення динамічності навчання, його спрямованості на розвиток активності розумової діяльності студентів;
- орієнтація студентів на систематичну самостійну пізнавальну діяльність і вдосконалення її організації;
- комплексне педагогічно доцільне використання сучасних технічних засобів навчання;
- створення сприятливих навчальних обставин;
- використання системи психолого-педагогічних стимулів щодо активної самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Самостійна робота і творча діяльність студентів стають не лише засобом, а й метою навчального процесу. Особливої актуальності в цілісній системі вищої освіти набуває проблема організації самостійної роботи студентів. Все більшої ваги набирає питання стосовно організації, контролю цієї діяльності, методичного забезпечення, а також ролі викладача в цьому процесі.

Розширення обсягу самостійної роботи студентів супроводжується розширенням інформативного поля, у якому працює студент [1, 5].

Поряд з цим, в наш час постає проблема повноцінного забезпечення студентів відповідною навчально-методичною, науковою та періодичною літературою, виданою в

центральної видавництва. Тому все більш актуальним і ефективним для організації самостійної роботи студентів є розробка інформаційних комп'ютерних технологій (інформаційних пакетів) у вигляді бази даних на основі електронних методичних матеріалів.

Однією з головних задач сучасної освіти є комп'ютеризація.

Комп'ютеризація освітнього процесу в умовах багаторівневої структури освіти є активізуючим чинником самостійної роботи студентів, коли студент виробляє уміння самостійно вибирати джерела інформації, прилучається до етики міжнародного спілкування з навичками економії часу, опановує мистецтвом об'єктивної і цільової оцінки власного потенціалу, своїх ділових і особистісних якостей.

Проте, попри досить велику кількість досліджень із питань організації самостійної роботи студентів, на жаль, поверхово розкрито низку питань із використання засобів сучасних інформаційних технологій у самостійній роботі. Саме це становить актуальність нашого дослідження, метою якого є розгляд організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Цивільний захист» у вищих педагогічних навчальних закладах за умов кредитно-модульної системи з використанням спеціалізованих ресурсів всесвітньої електронної мережі.

У сучасних умовах існує тенденція до скорочення академічних годин на вивчення нормативної дисципліни "Цивільний захист" та компенсація їх за рахунок позааудиторної, самостійної роботи [8]. Нагальна потреба відповідної організації занять за умов наявності такої малої кількості годин вимагає від викладачів формування та застосування таких видів, форм і методів організації самостійної роботи студентів, які сприяли б підвищенню ефективності навчального процесу.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу встановлює нові вимоги до самостійної роботи студентів при вивченні нормативної дисципліни "Цивільний захист" у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка [9].

Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі та становить 50 % часу (18 годин з 36), передбаченого для виконання основної освітньої програми (але фактично понад 70 % загального обсягу навчального часу, необхідного для вивчення дисципліни "Цивільний захист"). **Самостійна робота студента** є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом предмету "Цивільний захист" під час позааудиторної навчальної роботи.

Самостійна робота студентів з дисципліни "Цивільний захист" повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здатність до творчої праці.

Метою самостійної роботи студента є засвоєння в повному обсязі навчальної програми дисципліни "Цивільний захист"; формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту; послідовне формування самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасної моделі фахівця вищої кваліфікації.

Педагогічний контроль є однією з основних форм організації навчального процесу при вивченні "Цивільного захисту", оскільки дозволяє здійснити перевірку результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів, педагогічної майстерності викладача і якості створеної навчальної системи. За часом **педагогічний контроль** можна поділити

на *поточний, тематичний, підсумковий і заключний*.

Поточне оцінювання самостійної роботи студентів для освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст і магістр здійснюється за такими об'єктами поточного педагогічного контролю:

- а) систематичність та активність роботи на практичних заняттях;
- б) виконання завдань для самостійного опрацювання;
- в) виконання тестових завдань;
- г) виконання модульних (контрольних) робіт;
- д) виконання розрахунково-графічних робіт;
- е) виконання рефератів.

Поточний контроль допомагає диференціювати студентів на встигаючих і невстигаючих, мотивує навчання.

Для контролю якості засвоєного матеріалу нами розроблена система тестів, що містять питання з теоретичного курсу. Вони вимагають від студентів знань основних понять, визначень, класифікацій, законів і нормативних документів. Кількість завдань у кожному тесті – 10. За кожне завдання студент отримує 0,5 бала. При побудові тестових завдань використовувалися завдання наступних типів:

- 1) вибір правильної відповіді серед існуючих;
- 2) підтвердити чи заперечити певне твердження (вибір відповідей «так – ні»;
- 3) заповнити пропущені місця в реченні чи пропущені місця в списку.

Основна мета тестів – перевірка теоретичних знань. На ці питання є чотири – п'ять варіантів відповіді. Тестування проводиться в кінці вивчення кожної теми.

Основною формою підсумкового контролю є диференційований залік. Він складається студентами в приміщенні навчального закладу в присутності кваліфікованого викладача на останньому практичному занятті.

Зміст самостійної роботи студента у форматі дисципліни "Цивільний захист" визначається навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Види самостійної роботи студентів – це самостійна робота, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять; пошуково-аналітична робота; наукова робота.

Форми самостійної роботи з навчальної дисципліни "Цивільний захист" для студентів є різні, зокрема:

- опрацювання теоретичних засад прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- підготовка до практичних занять;
- систематика вивченого матеріалу курсу перед написанням модульних контрольних робіт та підсумковим контролем (диференційованим заліком);
- виконання індивідуальних завдань – написання реферату за заданою проблематикою;
- написання розрахунково-графічної роботи.

Для більш ефективної організації самостійної роботи під час вивчення дисципліни "Цивільний захист" ми пропонуємо студентам використовувати *наукову управлінську модель Мелінга*. Вона складається із чотирьох блокових компонентів [10]:

- I блок – планування;
- II блок – виконання;
- III блок – контроль;
- IV блок – корекція, самоконтроль.

До змістової лінії *«Планування самостійної роботи»* входить:

- ознайомлення з методичними рекомендаціями до вивчення теми, розділу;

- постановка мети, завдань самостійної навчальної діяльності;
- раціональний розподіл часу;
- організація самостійної діяльності за рекомендованим викладачем алгоритмом.

Змістова лінія «**Виконання самостійної роботи**» містить в собі:

- опрацювання навчального матеріалу;
- виконання завдань самостійної роботи;
- вирішення поставлених навчальних завдань.

Змістові лінії «**Контроль та корекція самостійної роботи**» входять:

- виконання завдань до самоперевірки, самоконтролю, самоаналізу;
- співвідношення із загальноприйнятими нормами;
- оцінювання викладачами звітних матеріалів;
- оцінка якості самостійної діяльності студентів.

Для забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни "Цивільний захист", як виду навчальної діяльності на всіх трьох рівнях (доаудиторному, аудиторному і післяаудиторному) нами було розроблено систему навчально-методичних засобів, одним з основних складових якої є **навчально-методичний інформаційний пакет для самостійного вивчення дисципліни** у вигляді бази даних на основі електронних методичних матеріалів. Данні інформаційні технології дозволили використати як основу для самостійної роботи студентів не тільки друковану продукцію навчального або дослідницького характеру, але й електронні видання, ресурси мережі Інтернет – електронні бази даних, каталоги й фонди бібліотек, архівів. Всі матеріали в базі даних розміщені у PDF, DOC та MHT форматах.

Отже, для організації самостійної роботи з дисципліни "Цивільний захист" доцільно використовувати спеціалізовані ресурси всесвітньої мережі. Ці портали, по-перше, дозволяють залучити студента до творчої самостійної роботи, по-друге, можуть бути використані в подальшій професійній діяльності вчителя, по-третє, спонукають до самоосвіти та самовдосконалення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бойко Наталія Іванівна. Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2008. — 255 с.
2. Кучер З. С. Організація самостійної роботи майбутніх учителів обслуговуючої праці в системі модульного навчання: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Криворізький держ. пед. ун-т. — К., 2006. — 232 с.
3. Цюприк А. Я. Організація самостійної роботи студентів технічного коледжу у процесі навчання суспільних дисциплін: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. — К., 2005. — 241 с.
4. Котова А. В. Організація самостійної роботи студентів вітчизняних університетів у другій половині ХХ століття: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Х., 2010. — 234 с.
5. Умрик М. А. Організація самостійної роботи майбутніх учителів інформатики в умовах дистанційного навчання інформатичних дисциплін: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2009. — 192 с.
6. Шайдур І. А. Організація самостійної роботи студентів педагогічних університетів на основі індивідуально орієнтованого підходу: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. — К., 2003. — 239 с.
7. Луценко В. В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Х., 2002. — 253 с.
8. Типова навчальна програма нормативної дисципліни "Цивільний захист" для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст», «магістр» / Розробники: О.І. Запорожець, В.П. Садковий, В.О. Михайлюк, С.І. Осипенко, В.В. Войтенко, В.Є. Гончарук, О.В. Дашковська, В.В. Дивак, В.М. Заплатинський, С.М. Миронець, В.І. Применко, А.В. Русаловський, С.Є. Селіванов, З.М. Яремко. — К., 2011. — 25 с.

9. Основи цивільної оборони та цивільного захисту. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / А.І. Ткачук. — Кіровоград: РВВ КДПУ

ім. В. Винниченка. – 2009. – 128 с.

10. Демченко О.С. Дидактична система організації самостійної роботи студентів // Рідна школа, 2000. - № 5. – С.68-70.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ткачук Андрій Іванович – кандидат технічних наук, доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін та методики трудового навчання Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка;

Наукові інтереси: оптимізація самостійної роботи студентів засобами комп'ютерних технологій.